

Tiberiu Toader, *Revista înțelepciunii Blajului Cultura creștină 1911-1926, 1936-1944. O incursiune bibliografică*, Târgu-Lăpuș, Galaxia Gutenberg, 2010, 365 p.

Al doilea deceniu al secolului trecut coincide, în viața bisericească și culturală a românilor ardeleni, marcată de un amplu proces de renovare a societății, cu apariția publicației *Cultura creștină*, care demonstra, indiscutabil, disponibilitățile și interesul de lungă durată ale sediului mitropolitan al Blajului pentru multitudinea de probleme cu care se confrunta națiunea majoritară a provinciei, cu câțiva ani înainte de „împlinirea de la Alba Iulia”, când prin Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918 s-a votat, *pro aeternitate*, Unirea Transilvaniei cu Regatul României Libere. Nevalorificată sistematic de istoriografia românească în perioada dictaturii comuniste¹, când Biserica Română Unită era interzisă, poate și din cauză că publicația a fost patronată de Mitropolia Greco-Catolică din Blaj, „Revista înțelepciunii Blajului”, cum o numește îndrituit filologul Tiberiu Toader, bibliotecar la Biblioteca Academiei Române din Cluj-Napoca, beneficiază de o admirabilă, modernă și necesară „incursiune bibliografică”, pentru cele două perioade din existența ei: 1911-1926, 1936-1944, care ne aduce aminte de mai vechea realizare istoriografică a Profesorului George Em. Marica asupra uneia din publicațiile lui George Barițiu².

Din capul locului, trebuie să afirmăm, după lectura volumului, că, prin forma de redactare dar și prin conținut, actuala lucrare întrunește calitățile culturale și științifice ale unei veritabile *Handbuch*. Parcurgerea ei este facilitată, de la început, de câteva vibrante pagini introductive, intitulate „O revistă militantă” (pp. 5-12), la care se adaugă o percutantă, sub aspect metodologic, Notă (pp. 13-16). De altfel, contextul și subtextul acestei publicații le putem desprinde din câteva afirmații – actuale și astăzi – ale Comitetului de redacție, de unde aflăm, între altele:

„Și – ceea ce e mai dureros – acel factor însemnat, cea putere sufletească, căreia asemenea nu este pe lume azi: *presa, gazetăria*, este, în partea ei cea mai mare, cel mai credincios înainte mergător și conlucrător al acelor puteri pustiitoare, *ea este* carea îndrumă și justifică procedurile cele mai nelegiuite, ea este carea contribuie mai puternic la zăpăcirea, la adurmirea, la orbirea ochilor mulțimii, ca – văzând să nu vadă și auzind să nu înțeleagă.

La de acestea ne-am gândit, în primul rând, când am hotărât să redigăm *Cultura Creștină*. – La năvala credinței religioase și morale, ce sguđie stâlpilor și amenință cu dărâmare și zidurile cetății poporului nostru românesc.

Și de aceea *Cultura Creștină* se va sili să fie o oglindă clară a întâmplărilor ce ating religia și cultura creștină, un raportor fidel care, prin informații autentice, să pună în adevărata lor lumină năzuințele de distrugere ale feluritelor puteri dușmane credinței creștine”³.

De altfel, acest mesaj, explicit și justificativ, a fost respectat de lumea redactorilor și colaboratorilor, între care s-au remarcat (în ordine alfabetică): Ion

¹ *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, n-a găsit de cuviință să-i acorde, la secțiunea *Periodice* (pp. 435-461), nici o mențiune. Vezi, de asemenea, Mircea Popa, Valentin Tașcu, *Istoria presei literare românești din Transilvania de la începuturi până în 1918*, Cluj-Napoca, Dacia, 1980.

² *Foaie pentru minte, inimă și literatură*. Bibliografie analitică, cu un studiu monografic, București, Editura pentru Literatură, 1969.

³ Tiberiu Toader, *Revista înțelepciunii Blajului Cultura creștină 1911-1926, 1936-1944. O incursiune bibliografică*, p. 8.

Agârbiceanu, Ioan Bălan, Nicolae Brânzeu, Ioan Boroș, Alexandru Borza, Alexandru Ciplea (Cziple), Ioan Coltor, Nicolae Comșa, Ioan Georgescu, Victor Macaveiu, Ștefan Manciuș, Izidor Marcu, Ioan Miclea, Iosif E. Naghiu, Dumitru Neda, Alexandru Niculescu, Zenovie Pâclișanu, Augustin Popa, Septimiu Popa, Ștefan Roșianu, Alexandru Rusu, Ioan Sâmpăleanu, Senior, Coriolan Suciuc, Augustin Tatar, Ștefan Tășiedanu, Alexandru Todea ș.a.

Structura actualei „incursiuni bibliografice”, de altfel corectă din punct de vedere științific și judicioasă sub aspectul argumentației istoriografice este, așa cum rezultă și din Notă (p. 13), structurată în șapte secțiuni: I. Articole și studii (+ omiletice) (pp. 21-125); II. Însemnări (pp. 126-163); III. Oameni și fapte (pp. 164-180); IV. Cronici (pp. 181-275); V. Note literare (pp. 276-278); VI. Cărți și periodice (pp. 279-318); VII. Miscellanea (pp. 319-324). Calitatea de instrument de lucru al bibliografiei este augmentată și de alte secvențe ale ei, între care Cronologia revistei (pp. 17-18); Pseudonime (p. 19); Sigle și abrevieri (p. 20); Autori identificați (p. 20); Indice general (1. Nume de persoane; 2. Indice de materii) (pp. 325-364). Aceste secvențe dovedesc, fiecare în parte și toate la un loc, înaltul grad de prelucrare științifică al publicației datorat lui Tiberiu Toader, efort creator care are la bază exemplare din *Cultura creștină* păstrate în principal la Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj-Napoca. Ecoul acestei lucrări, în lumea cercetătorilor mai ales străini, interesați de istoria instituțională a Bisericii Greco-Catolice, de cultura și trecutul Transilvaniei și nu numai ar fi fost și mai divers, dacă autorul și-ar fi înzestrat rezultatele demersului cu un rezumat într-o limbă de circulație internațională.

Publicația blăjeană, care ocupă un loc de sine stătător în peisajul revuistic din Transilvania în anii care au precedat „Unirea de la Alba Iulia” și nu numai¹, beneficiază prin osârdia lui Tiberiu Toader, de o complexă și modernă cercetare bibliografică, folositoare nu numai teologilor și istoricilor, ci și filologilor ori filosofilor, ca să rămânem doar la aceste patru grupări de specialiști, care pot consulta cu profit *Cultura creștină*. De fapt, din Notă (p. 130) este de reținut punctul de vedere al autorului:

„Bibliografia adnotată a revistei *Cultura creștină* a fost realizată cu intenția de a asigura accesul cât mai ușor și rapid la câmpul larg de investigare pe care îl oferă publicația atât cercetătorilor interesați de istoria Bisericii Greco-Catolice Române din Transilvania, de relația cu statul ungar, apoi cu statul român în prima jumătate a secolului al XX-lea, cât și celor care vor să studieze viața ei internă, preocupările privind educația și instruirea tineretului, problemele economice și sociale din Transilvania în contextul luptei pentru emancipare a românilor, viziunea autorilor asupra fenomenelor complexe care au marcat societatea europeană a epocii etc.”.

Utilitatea acestei bibliografii adnotate este de la sine înțeleasă, din perspectivă metodologică, pentru investigația științifică actuală, dacă avem în vedere multitudinea informațiilor cuprinse și în paginile din *Cultura creștină*. Oferim trei exemple, aleatoriu alese, în funcție și de preocupările noastre actuale de cercetare științifică asupra preotului, istoricului și funcționarului superior Zenovie Pâclișanu (1886-1957)²: 1)

¹ Cf., de pildă: Nae Antonescu, „Revista *Cultura creștină* (I-II)”, în *CCB*, Serie nouă, I (1995), 1, pp. 88-93 ; II (1996), 1, pp. 106-110; Claudia Oancea-Raica, *Cultură și literatură în presa blăjeană interbelică*, Cluj-Napoca, Dacia, 2010, pp. 178-242.

² Vezi Zenovie Pâclișanu, *Relatio Rumenorum e terris coronae S[ancti] Stephani ad Reformationem saec[ul]is XVI et XVII – Legătura românilor de pe pământurile coroanei*

„Pâclișanu, Zenovie, *Chinezatul la Românii din Ardeal și Ungaria*. 5 nr. 18, 1915, p. 549-553. Instituția cnezatului și relația cu regalitatea.”¹; 2) „Pâclișanu, Zenovie, *Unirea de la Florența*. 19, nr. 7-8, 1939, p. 442-450. Condițiile istorice și desfășurarea sinodului de la Florența.”²; „Pâclișanu, Zenovie, *De unde se recrutau cei dintâi elevi ai școlilor din Blaj?* 9, nr. 1-2, 1920, p. 60-62. Originea, vârsta și numele unor elevi, în anii 1754-1756”³.

Utilitatea culturală și științifică a lucrării lui Tiberiu Toader, *Revista înțelepciunii Blajului Cultura creștină 1911-1926, 1936-1944. O incursiune bibliografică*, este vizibilă și în cazul în care am dori abordarea contribuției unor teologi, istorici ori filosofi, diseminată în paginile publicației blăjene. Din acest punct de vedere, astfel de investigații n-ar avea decât de câștigat, dacă s-ar consulta „bibliografia adnotată”, care a constituit obiectul lecturii noastre. În cazul aceluiași preot și istoric Zenovie Pâclișanu, orice investigație de astăzi în sfera contribuției sale, prin Articole; Însemnări; Oameni și fapte; Cronici; Note literare; Cărți și periodice; Miscellanea, raportată la *Cultura creștină*⁴, n-ar putea ocoli această lucrare⁵, dacă s-ar respecta deontologia cercetării științifice.

Forma de redactare și, mai ales, conținutul contribuției lui Tiberiu Toader dedicată publicației blăjene *Cultura creștină*, în cele două etape ale existenței ei (1911-1926, 1936-1944), ne permit să afirmăm că, dintr-o perspectiva culturală pragmatică și istoriografică actuală, suntem în fața unei lucrări utile. În ansamblul ei, această „bibliografie adnotată” acordă câștig de cauză uneia dintre concluziile asupra presei blăjene interbelice, valorificată din perspectiva binomului *cultură și literatură*, așa cum apare într-o relativ recentă investigație la granița dintre filologie și istorie:

„De o țintă intelectuală excepțională, în care religiozitatea se îmbină armonios cu laicismul, în tipare consacrate spiritualității naționale revista *Cultura creștină* a fost citită cu interes atât la apariție, cât și în perioada de martiraj, impusă de regimul comunist, căruia i se *datorează* și încetarea apariției, în anul 1944. Parcurgând cele două serii, cititorul modern are posibilitatea de a descoperi, dincolo de prezența elementului religios în cultură, atmosfera de efervescență a epocii interbelice printr-o reală contagiune culturală la nivel de elite intelectuale din sfera Blajului și dincolo de acesta”⁶.

În ultimă instanță, lucrarea lui Tiberiu Toader, *Revista înțelepciunii Blajului Cultura creștină 1911-1926, 1936-1944. O incursiune bibliografică*, asupra căreia am insistat în rândurile de mai sus, dovedește, în spiritul lui Alberto Manguel identificabil

Sf[ântului] Ștefan cu Reforma în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, Viena, 1912. Traducere din limba latină: Andreea Mârza. Studiu introductiv, ediție, note, rezumat și indice: Andreea Mârza, Iacob Mârza, Sibiu, Techno Media, 2010.

¹ Toader, *Revista înțelepciunii Blajului*, p. 83.

² *Ibidem*, p. 86.

³ *Ibidem*, p. 145.

⁴ Vezi, de pildă : Fănică Niță, „Istoricul Zenovie Pâclișanu, colaborator la „Cultura creștină” (1911-1926). Contribuții privind istoria Bisericii Române Unite”, în *CCB*, V (2002), 1-2, pp. 189-199; Idem, „Istoricul Zenovie Pâclișanu, colaborator la „Cultura creștină” (1936-1944). Preliminarii asupra Istoriei Bisericii Române Unite”, în *CCB*, V (2002), 3-4, pp. 287-297.

⁵ Cf. Toader, *Revista înțelepciunii Blajului*, nr. 817-892, 1675-1680, 2074-2076, 2625, 3946, 3685, 3756, 2757, 3773, 3809-3812, 3843, 3844, 3860, 3894, 3917, 3918, 3939, 4122. Vezi și *ibidem*, nr. 2917-1922, 3612, 3650, 3651, 3677, 3699, 3700, 3839, 3848, 3908, 4172.

⁶ Oancea-Raica, *Cultură și literatură*, p. 242.

în cunoscutul și elegantul volum consacrat evoluției lecturii¹, admirabila congruență între *cuvântul scris* și *lumea înconjurătoare*, componente cultivate de Biserică, teologie, cultură, istorie, concepte dezbătute în paginile unei venerabile publicații cum a fost *Cultura creștină*.

IACOB MĂRZA

Radu Cazac, *Franklin D. Roosevelt, președinte al Statelor Unite în cel de-al doilea război mondial*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009.

Titlul aceste cărți poate să pară înșelător, sugerând, la prima vedere, o lucrare biografică. Este, de fapt, una de relații internaționale, construită în jurul personalității și deciziilor politice ale președintelui Roosevelt. Elaborată inițial ca teză de doctorat, lucrarea de față conține o cantitate mare de informații, multe dintre ele inedite, ceea ce este de remarcat, mai ales fiind vorba despre o lucrare din domeniul politicii americane scrisă de un cercetător român. După cum autorul menționează în capitolul metodologic introductiv, bibliografia românească existentă este destul de bogată și cuprinzătoare cu privire la evenimentele celui de-al Doilea Război Mondial, însă este deficitară, în general, în privința personalității și politicilor președintelui american Roosevelt. Din acest motiv, majoritatea covârșitoare a surselor acestei lucrări este oferită de istoriografia anglo-saxonă. Pe lângă lucrările de sinteză, mai joacă un rol important și memorialistica, dar și sursele inedite, de arhivă, provenite din colecția Franklin D. Roosevelt Presidential Library din New York.

În centrul sintezei se află personalitatea președintelui american, însă lucrarea nu se transformă într-o biografie, lipsind capitolele caracteristice acestuia precum descrierea copilăriei, a evoluției profesionale etc. Lucrarea este însă un demers interdisciplinar important, deoarece conține informații consistente din domeniul relațiilor internaționale, prezentând într-un mod clar principalele direcții ale politicii externe americane, de la izolaționism și *Good Neighbour Policy* față de America Latină până la intrarea în război și surprinzând, totodată, și metamorfoza atitudinii elitei politice americane de la „mai bine Hitler decât Blum” la intrarea în război și susținerea până la victoria totală a eforturilor de război. Autorul nu se ferește nici de exprimarea unor păreri proprii, criticând atitudinea lui Roosevelt față de agresiunea Japoniei împotriva Chinei și față de *Anschluss*, și surprinde cu mult profesionalism esența schimbării acestei atitudini în cazul invaziei Cehoslovaciei. În ceea ce privește diplomația din timpul războiului, accentul se pune pe întâlnirile președintelui american cu premierul britanic Winston Churchill. Următorul capitol însă, intitulat „Franklin D. Roosevelt și relațiile interaliate în timpul celui de-al Doilea Război Mondial”, se concentrează, din sistemul relațiilor existente între aliații coaliției antifasciste, asupra chestiunii relațiilor americano-sovietice. Relațiile americano-engleze, americano-franceze sau relațiile Statelor Unite cu alți membri ai Coaliției sau cu guvernele emigrante sunt tratate doar în măsura în care acestea au avut influență asupra relațiilor cu Uniunea Sovietică. La rândul lor, relațiile americano-sovietice ne sunt prezentate prin prisma unor chestiuni și evenimente majore, cum ar fi deschiderea unui al doilea front în Europa, rezolvarea problemei germane sau a celei poloneze.

¹ *Istoria lecturii*. Traducere din limba engleză de Alexandru Vlad, București, Nemira, 2011.